

Fra Vamdrup Sogn.

Af Lærer J. H. Byriel, Øster-Vamdrup.

I. Oversigt.

Vamdrup er, i bedste Forstand, et sammenstykket Sogn, idet fra først af kun den nordlige Halvdel, den Del, som ligger Nord for Konge-Aaen, oprindelig udgjorde hele Sognet. Regner man saa med, at den anselige Stationsby slet ikke var til i gamle Tider, bliver man let klar over, at det har været baade et lille, et magert og et tyndtbefolket Sogn. Det er alt-saa ikke saa sært, at det blev anbragt som Anneks til det langt betydeligere Hjarup Sogn.

Til hvilken Tid Vamdrup har faaet tillagt de Syd for Konge-Aaen liggende Distrikter, kan jeg ikke oplyse noget bestemt om. Kun véd jeg, at Østerbygaard med Tilliggende har hørt til Ødis Sogn indtil en ikke ålt for fjærnt liggende Tid, jeg antager indtil et Stykke ind i det 18. Aarhundrede.

Byerne *Bastrup* og *Holte* har begge fra først af hørt til Skodborg Sogn og havde visse Forbindelser med dette, bl. a. i Skattesager, helt ind til Fraskillelsen i 1864.

Men medens for *Bastrup* Navnet tyder paa en meget høj Alder, er *Holte* sikkert af yngre Oprindelse. Navnet betyder jo *Skov*, saa sikkert hele Distriktet for ikkè mange Aarhundreder siden har været bedækket med Skov.

II. Sognets oprindelige Del.

Vi kunde ogsaa kalde denne Del den *nørrejydske*; thi alt, hvad der ligger Syd for Konge-Aaen, er *sønderjydske* Jord.

Denne *nørrejydske* Dæl har været beboet og bebygget fra de ældste Tider, navnlig da hvad den vestlige Halvdæl vedrører; det véd vi fra de mange Kæmpehøje, der endnu ses Rester af, og fra Fundene i disse, navnlig det berømte Fund i „Trehøj“ paa Hafdrup Mark 1861 og samtidige Fund i „Kongshøj“ paa Vester Vamdrup Mark, hvilke Fund dog ikke skal omtales videre her, da de har faaet deres særlige og udførlige Beskrivelse andetsteds.

Om Liv og Færd hos disse vore gamle Sognebeboere véd vi jo ellers intet; da de levede, skrev ingen noget op om deres Bedrifter til Efterretning for Nutiden.

Selve Navnet Vamdrup's Fremkomst kender man ikke noget bestemt om; men helt naturligt synes det, at det maa være opstaaet af Mandsnavnet *Vam*. Sandsynligvis har der i Sognet levet en berømt Kriger eller maaske en Høvding af dette Navn; men om ham tier Historien helt; vi kender kun hans Navn i Sognets!

Men hvordan har det set ud i Sognet i ældgammel Tid? Jeg mener selvfølgelig for mange Hundrede Aar siden. Ja, helt give Oplysning om det er ingen i Stand til; men hvem der er godt sognekendt og har søgt at følge med i Tidernes Udvikling, vil dog være i Stand til at danne sig et temmelig sikkert Skøn om Sognets Udseende, udført i grove Træk.

Fra først af fandtes kun 2 Byer dér, og det var et Par Smaabyer, bestaaende af ikke ret mange Gaarde og Huse; men tæt sammenbyggede var de. De to

Byer var *Vester-Vamdrup* og *Øster-Vamdrup*; de er sikkert mindst 1000 Aar gamle. Ogsaa *Hafdrup* og *Bønstrup* er af gammel Oprindelse, medens *Horskær*, at dømme efter Navnet, er yngre, og *Søgaard* vel 3—400 Aar. De nærmestliggende Jorder om Byerne har været dyrkede, omend kun i ringe Udstrækning; de fjærnereliggende var Græsgange (Fælleder) og Hedejord. Langs med Vandløbene og i de lavestliggende Jorder fandtes Engjord.

Jeg tænker mig, at de fleste Jorder omkring ved *Hafdrup* og derfra baade Øst, Vest og Nord paa har været Hede, maaske med enkelte dyrkede Pletter imellem. Videre Nord paa har der strakt sig en Skov, omtrent fra *Horskærlund* og lidt længere fra Vest; den har gaaet over *Dyrgaard* til *Gammelgaard* og længere mod Øst, har staaet i umiddelbar Forbindelse med *Nagbøl Skov* og andre Skovstrækninger over *Vamdrupgaard* til *Bønstrup Sø* og i sydlig Retning til Kirken. Nordøst for *Bønstrup Sø* og Nord for *Søgaard* har strakt sig store Heder i nordøstlig Retning efter *Hjarup* og *Skanderup Sogneskel* til.

Hvad *Øster-Vamdrup* angaar, er Sagen mig mere klar. Dyrket Jord Vest og Nord for Byen, ligeledes en Del liggende mod Øst; men den var jævnlig afbrudt af Heder og Kær. Den allerøstligste Del bestod af Skov, idet den store *Farrisskov* havde uafbrudt Forbindelse med Skovene om *Drenderup*, *Fovslet* og *Hjarup*, og den Del af *Vamdrup Sogn*, som nu kaldes *Nyskov*, var dengang Skov og har været det til i en ikke alt for fjærntliggende Tid; dog er mig intet bestemt oplyst om, hvornaar Skoven er blevet ryddet; muligvis er det allerede sket i *Svenskekrigene* 1644—45 eller 1657—59, da saa mange Gaarde og Skove gik op i Luer.

Danmark blev inddelt i Sogne under Kong Svend Estridsen (1047—76), og Vamdrup Sogn er vel ogsaa blevet til paa samme Tid. Muligvis har det ogsaa faaet en Kirke dengang, en lille Trækirke som de flesté andre Kirker i vort Land; men intet paaviseligt kan siges derom. Sognets nuværende Kirke er, mener sagkyndige, bygget noget efter Aar 1200. At den fik sin Beliggenhed dér, var jo ret betimeligt, — den kom til at ligge mellem Sognets to Byer og ved den gamle Herredsvej.

Man maa undres over, at to fattige Smaabyer kunde skaffe Midler til at faa bygget en saa anselig Landsbykirke, som endda havde et højt Taarn. Det har taget mange Aar at faa dette Værk fuldført; men solidt og godt er det blevet gjort.

Fra Middelalderen véd vi ellers saare lidt om Vamdrup Sogn. Vistnok ikke en eneste af Præsterne for Hjarup-Vamdrup Sogne véd man Navn paa. En Mindetavle i Kirken med Fortegnelse over Præsterne begynder i det mindste med Reformationstiden, og Wiberghs Præstehistorie nævner heller ingen før.

Et Par historiske Meddelelser fra gammel Tid skal gives her.

Den ældste Gaard i Sognet er sikkert *Vamdrupgaard* eller *Vamthorp*, som den og Sognet tidligere kaldtes.

Naar *Vamdrupgaard* eller *Vamdrup Hovgaard* er opstaaet, vides intet bestemt om; men det har vel været omtrent samtidig med de andre Herresæder ved Grænsen mellem Nørre- og Sønderjylland: Fovslet, Drenderup, Estrup, Sønderkov og flere andre, muligvis omkring ved 1400, da de holstenske Grever stredes med Kongerne af Danmark om Besiddelsen af

Sønderjylland. Sandsynligvis har de nævnte Gaarde m. fl. a. fra først af staaet under Kronen og er senere af denne bleven bortgivne som Len eller solgte. Vist er det, at man først faar Kendskab til Ejerne i den sidste Halvdel af Aarhundredet.

At Vamdrupgaard var en *Hovgaard*, viser, at Bønderne har maattet yde Hovarbejde til den, hvad der da ogsaa fandt Sted endnu 1768. Gaarden var en befæstet Borg, som laa paa den gamle Voldplads i Haven med dens velbevarede Voldgrave. Pladsen, som nu er bevokset med Træer, maaler ca. 250 Meter i Omkreds. Naar den gamle Borg er nedbrudt og den ny Hovedbygning er opført, haves der ingen Efterretninger om.

Gaardens første Ejer synes at have været *Claus Rutze*, som 1460 beseglede til Vitterlighed med sin Slægtning Peder Knudsen Glambæk til Stubberup i Starup Sogn ved Kolding og skrives til Vamthorp 1473. Han var sikkert en Holstener og havde sit Navn fra Godset Russee ved Kiel. Hans Skjoldemærke var 2 Vædderhorn i Skjoldet og 3 Paafuglefjer paa Hjælmen. Noget nærmere om ham vides ikke.

Den næste Ejer, man kender, er *Ebbe Andersen Ulfeld*, som afstod Gaarden til Kong Hans; men nogle Aar efter kom den atter i privat Eje og tilhørte 1520 *Claus Johansen*, som allerede nogle faa Aar efter afstod den til *Diderik Høcken*, en Holstener, der havde tjent Hertug Frederik af Gottorp, den senere Konge Frederik I. fra 1502—12. Senere deltog han i Hyldingen 1523 og opkrævede Skat i Tørning Len (Haderslev Amt) 1524. Hans første Hustru var Anna Rantzau, den anden vist Anna Godskesdatter Holck. Hans Dødsaar kendes ikke.

Den næste Ejer, en Holstener ved Navn *Godske Rantzau*, var maaske en Svoger til Diderik Høcken. Han solgte *Lundsgaard* i Vester-Vamdrup til *Johan Høcken* 1533.

Godske Rantzau var født ca. 1501 og boede paa Nienhof i Holsten. Allerede 1521 var han Lensmand paa Nyborg, 1530—34 Amtmand i Haderslev, 1536—37 i Rendsborg, 1538—41 paa Tønderhus og 1546 paa Nordborg; han ledsagede Kongen til Tyskland 1538 og havde flere diplomatiske Hverv. Han ejede en Tid Vargaard i Hejls Sogn og døde 1564. Hustruen hed Margrethe Markvardsdatter Buchwald og døde s. A. som Manden. Saa fulgte Sønnen, vor navnkundige Hærfører *Daniel Rantzau*, der udkøbte sine Brødre af Vamdrupgaard, for, skriver han til Kongen: „Saaledes kunde jeg blive hos Eders Majestæt her i Riget, hvad der ellers vanskelig kunde lade sig gøre.“ Daniel Rantzau har dog vist aldrig boet paa Vamdrupgaard, da han i de 5 Aar, han ejede den, var med i den nordiske Syvaarskrig i Sverrig, hvor han faldt foran Varberg d. 11. November 1569. Da han var ugift, arvede hans Broder, *Peder Rantzau*, Gaarden og ejede den til 1579, da han mageskiftede den til Kronen med Trøjborg, som han havde haft i Forlening. Han var en betroet Mand baade hos Kong Frederik II. og Hertug Hans den ældre og døde d. 27. September 1602. Nu tilhørte den Kronen i en Aarrække; men 1651 var *Chr. Rantzau* Ejer. Han var tysk Rigsgreve, Overstatholder i Slesvig og Holsten, Kong Frederik III.s højtbetroede Mand († 1663).

1699 købte *Christian Claudi* Gaarden. Han var en Præstesøn fra Stepping, købte 1695 Estrup og 4 Aar efter Vamdrupgaard; han levede endnu 1714. Nu

kom Gaarden atter til Kronen og hørte til Kolding Rytterdistrikts Gods. Men fra 1772 kom den igen i privat Eje, idet den dette Aar skødedes til *Ida Hedevig Buchwald*, f. 1744, d. 1816; hun ejede Trøjborg efter sin første Mand Christian Frederik Moltke. 1773 solgte hun Vamdrupgaard til den tidligere Godsinspektør paa Trøjborg, Kancelliraad *Frederik Vilhelm Hansen*, som havde købt Østerbygaard ved Vamdrup 1772. I hans Tid var det, at alle Fæstegaarde i Vamdrup Sogn gik over til Selveje 1785. Han døde 1793, og *hans Enke* afhændede 1797 Vamdrupgaard og Østerbygaard til General *Ernst Frederik v. Düring*, en Hannoveraner, der var kommen her til Landet 1765; han døde 1809.

Sønnen, Generalmajor *Vilhelm v. Düring*, blev nu Ejer; han var f. 14. Juli 1782 og døde paa Vamdrupgaard 5. Septbr. 1860. Han og Hustruen *Martha von Düring*, f. Mortensen, f. $\frac{5}{12}$ 1778, d. $\frac{20}{7}$ 1861, ligger jordede paa Vamdrup Kirkegaard. Hans Søn, daværende Løjtnant, senere Ritmester *Ernst Frederik v. Düring*, mageskiftede nogle Aar efter Vamdrupgaard med Bjerndrupgaard, Syd for Grænsen. Denne Gaard ejedes af forhenværende *Apotheker Lassen*. Ritmester Düring ejede senere Damager ved Haderslev og døde d. 25. Maj 1890.

Apotheker Lassen mageskiftede Gaarden 1868 med en Gaard i Salling, tilhørende Proprietær *Funder*, som nu var Ejer til 1876, da Løjtnant *Vilhelm Trap* købte Gaarden. Han afstod den til Grosserer *Jacob Nielsen* 1889, og denne solgte den 1904 til *J. C. Jacobsen*, tidligere Ejer af Drenderupgaard. I hans Tid blev der solgt betydelige Arealer fra Vamdrupgaard. Efter ham fulgte *Steffen Viuf* og den nuværende Ejer *Jens Paulin*.

Til Gaarden hører nu 205 Tdr. Land foruden An-

del i Bønstrup Sø, men Arealet har været meget større og angives i Traps Beskrivelse af 1879 til 348 Tdr. Land med ca. 25 Tdr. Hartkorn.

En Vest for Gaarden liggende Mark paa ca. 30 Tdr. Land købte Løjtnant Düring i Tredserne af Gaardejer Hans Caspar Platz i Vester-Vamdrup for 114 Specier. Den samme Jordlod er atter bortsolgt for nogle faa Aar siden til Gaardejer Peter Bull.

Nord for Gaarden laa i gamle Dage en Skov, dels Ege-, dels Bøgeskov, hvoraf der nu kun er ubetydelige Rester tilbage.

I *ØsterVamdrup* har der ogsaa været en adelig Gaard; men der findes intet Spor af Volde og Grave. 1454 stiftede Kannik i Ribe *Jep Iversen Lange* nemlig „en ugentlig Procession“ for sin egen og sine Forældres Sjæle. Blandt de Gaarde, han i den Anledning skænkede Domkirken, var Gaarden i Øster Vamdrup. Hvor den har ligget, er ukendt. 1288 pantsatte en Adelsmand *Erik Nielsen* en Del Gaarde til Bispestolen i Ribe; deriblandt var en Gaard i *Bønstrup*, hvis Beliggenhed ligeledes er ukendt.

I Følge en Præste-Indberetning af 1690 fandtes dengang i Vamdrup Sogn 33 Gaarde, hvoraf 26 hørte under Koldinghus Amt, $3\frac{1}{2}$ (i Bastrup) under Haderslevhus og $\frac{1}{2}$ Gaard i Bastrup og 3 Gaarde i Holte under Østerby Ladegaard (Østerbygaard), som tilhørte Herskabet paa Trøjborg. Præstekaldets Anneksgaard i Vester-Vamdrup (M. P. Paulins Gaard) blev afbrændt 1659, men var 1690 opbygget med 3 Huse. Af denne Gaard havde Præsten altid nydt Tiende af alle 3 Kornmarker; desuden fik han Kvægtiende og Landgilde; men han mistede denne Indtægt, idet den blev udlagt til Rytterhold. Jorderne til Præstegaarden laa

delt i mange Stykker trindt om blandt Bøndernes Jord. Intet Inventarium fandtes i Gaarden. Til Præstekaldet hørte Brænde og fri Olden (til Fodring af Svin). Af Østerby Ladegaard gaves hverken Tiende eller Offer eller Fyldestgørelse paa nogen Maade.

De fleste Bønder i Vamdrup Sogn var saa fattige, at de ikke kunde drive deres Gaarde, og til Anneks-gaarden var der utilstrækkeligt af Hø og andet Foder.

Tæt ved Kirken var en lille Toft, kaldet „Degnens Toft“, hvorpaa der efter kongelig Bevilling af Kristian 4. skulde bygges et Degne- og Skolehus; men endnu 1690 fandtes intet opført. Af den lille Toft ydedes Skat til Koldinghus.

I Følge den førømtalte Mindetavle i Vamdrup Kirke over Sognets Præster var den første Præst efter Reformationen *Mikkel Kjeldsen*, den næste hans Søn *Daniel Mikkelsen* og den tredie dennes Søn *Simon Danielsen*. Noget nærmere om dem kendes ikke.

Den 4. hed *Lage* eller *Lauge Andersen Barsbøl*, der skal være kaldet til Embedet 1613; Dødsaaet er ubekendt. Derpaa fulgte *Poul Sørensen*, Søn af Sognepræst Søren Poulsen af Egtved og Hustru Mette Steffensdatter; han afgik som Præst 1659 og boede siden i Kolding.

Den 6. hed *Peder Jørgensen Viborg*. Tilnavnet havde han antaget efter sin Fødeby. Han blev gift med Formandens Enke og var Præst i Vamdrup fra 1659—64.

Jens Pedersen Velling var den 7. i Rækken, fra 1664—92. Hustruen hed Mette Pedersdatter Bering af Øster Snede. Af deres 15 Børn fulgte *Peder Jensen Bering* sin Fader i Embedet 1. August 1692. Han kaldte sig med sin Moders Slægtnavn *Bering* og var Student fra Kolding 1684. Hustruen hed Elisabeth

Magdalene Schrøder og døde 1761. Pastor Bering, der i 1740 var bleven Provst, var blind paa sine sidste Dage. Dødsaaet kendes ikke.

Jens Jakobsen Buch var født i Skodborg 1704 og Søn af Sognepræst Jakob Buch og Hustru Øllegaard Christensdatter Stuhr, fik 1732 Løfte paa Embedet efter Pastor Bering; g. m. Formandens Datter Elisabeth Magdalene Pedersdatter Bering. Kongen skænkede ham en Guldmedalje for hans virksomme Bestræbelser for at formaa Lodsejerne i Hjarup Sogn til at inndele og indgrøfte deres Jorder. Biskop Bloch siger om ham: „Prædiker vel, forestaar sine Ting vel, men er stundom noget egensindig, som ved andre Lejligheder er ommeldt“. Han døde 1759.

Frederik Christian Friis, 1759—1802; først g. m. Præstedatteren Sophie Dorothea Jørgensdatter Bang af Dejbjerg, død 1757. Derefter g. m. Margrethe Knudsdatter Storm af Egtved, ligeledes en Præstedatter, død 1780. Atter giftede Præsten sig, 18. Maj 1781, denne Gang med Maren Madsdatter Uhre. Om hende siger Præsten: „Hun stod mig bi i Nøden som en ærlig Pige, da Morderen Anders Olesen Aaret forhen, d. 12. Juli, vilde have myrdet mig i min Stue.“

Frands Nicolaj Lund, Kapellan her 1787, Sognepræst 1802—1812; født i Kolding. Han var gift to Gange; Navnet paa den første Hustru er ukendt; den anden hed Susanne Aaboe, f. 1772, d. 1831.

Jørgen Jørgensen, 1812—36; f. 1779 i Kolding, hvor Fadereñ var Købmand. Hustruen hed Cecilie Kathrine Worch, f. 1781, d. 1834. Det var Pastor Jørgensen, der havde saa mange Stridigheder med Degnen Oluf Hansen Lind, hvem det lykkedes ham at faa afsat.*

Henrik Carl Wilhelm Find, 1837—72; f. paa Vallø

* Se „Fra Ribe Amt“ 1905, Side 69 ff.

1784, Student 1804, Kandidat 1811, Kateket i Assens 1822. Hustruen hed Annette Margrethe Henriette Ungerland fra Aurich i Østfrisland, f. 1785, død 1869. Find var først Præst i Seest fra 1827—37. █

Ludvig Christian Find, 1872—76, den foregaaendes Søn, født 1816. Da Embedet deltes 1876, blev Pastor Find Sognepræst i Hjarup, medens Pastor *Johan Vilhelm Johnsen* (f. 1837, Kapellan pro loco i Taarnby paa Amager), senere Provst, kaldedes til Sognepræst i Vamdrup; han døde 1887.*

Hans Petersen Traustedt, 1887—94, nu Præst i Gaverslund.

Carl Johan Neergaard, 1895—1913, nu Præst i Skødstrup ved Aarhus.

H. J. F. C. Matthiesen, fra 1913.

(Fortsættes).

* Om ham se hans Hustrus (Ida, f. Jessens) Optegnelser („Mellem to Tidsaldre“ i Memoirer og Breve XXIII, Kbhvn. 1915).